

TISKOVÁ ZPRÁVA

Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR
V Holešovičkách 41, Praha 8
Tel./fax: 286 840 129, 130
E-mail: seidlova@soc.cas.cz

Česká národní identita

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2001</i>
Otázky:	<i>NI.4 – NI.22</i>
Termín terénního šetření:	<i>3. 10. 12. 2001</i>
Počet respondentů:	<i>1 168</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>11. března 2003</i>
Kód tiskové informace:	<i>ov30311a</i>
Zpracovala:	<i>Adéla Seidlová</i>
Autor výzkumu:	<i>Daniela Kozlíková, Adéla Seidlová</i>

V prosinci 2001 zjišťovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění v rámci svého programu pravidelných šetření názory a postoje veřejnosti týkající se české národní identity. Výsledky tohoto šetření nebyly dosud zveřejněny a protože jejich platnost není limitována tak, jako je tomu u výzkumů veřejného mínění obvyklé, a to zejména z toho důvodu, že se postoje v takto zásadní otázce neproměňují příliš rychle, přinášíme veřejnosti nyní v souvislosti s dalšími otázkami (postoje k národům a k národnostem žijícím na území České republiky) touto cestou zjištěné výsledky. Celá práce je rozdělena do pěti částí na jednotlivé faktory ovlivňující národní identitu – území, vlastenectví, národ, jazyk a historie.

A. ÚZEMÍ - „ČEŠI JSOU TI, KTEŘÍ ŽIJÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY“

Pokud by nyní měli lidé v České republice možnost vybrat si zemi, ve které chtějí žít, zvolili by si v převážné většině Českou republiku.¹ (viz tabulka 1)

Poněkud rozhodněji se pro život v České republice vyslovovaly ženy než muži (42,9 % žen, které uvedly variantu „rozhodně ano“, oproti 36,3 % mužů), spíše starší lidé (variantu „rozhodně ano“ uvedlo 56,6 % lidí ve věku nad 60 let, ale pouze 44,3 % lidí ve věku 45 – 59 let, přičemž s klesajícím věkem volilo tuto variantu stále menší podíl respondentů, v nejmladší věkové skupině 15 –

¹ „Kdybyste měl možnost vybrat si zemi, ve které byste chtěl žít, vybral byste si Českou republiku? Rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.“

19letých ji uvedlo pouze 20,0 % respondentů). Další ze zajímavých srovnání přináší tabulka 1, a to srovnání mezi obyvateli českých a moravských krajů.

Tabulka 1: Volba České republiky za zemi, kde lidé chtějí žít. (v %)

	všichni	Češi	Moravané
rozhodně ano	39,8	42,0	36,2
spíše ano	34,5	35,3	33,4
spíše ne	14,1	11,4	18,3
rozhodně ne	4,2	3,2	5,7
NEVÍ	7,4	8,0	6,3
Celkem	100,0	100,0	100,0

Další otázka se věnovala těsnosti vztahu respondentů k území, na kterém žijí.² Srovnávala blízkost vztahu k obci, ve které žijí, k regionu, k České republice a k Evropě. (viz tabulka 2)

Tabulka 2: Vztah k území, na kterém lidé žijí. (v %)

	všichni		Češi	Moravané
	velmi blízký	velmi blízký + blízký	velmi blízký	velmi blízký
vesnice, čtvrť	31,6	81,8	28,3	36,5
město	27,9	76,6	27,8	28,2
region	25,2	79,6	22,4	29,5
Česká republika	33,8	90,1	36,1	30,2
Evropa	16,9	71,0	16,1	18,2

Souhrnně za celou populaci žijící na území České republiky je možné říci, že nejbližší vztah má vytvořený k České republice, s mírným odstupem následuje vesnice či čtvrť, ve které lidé žijí. Poněkud méně blízké je město a dále region. Nejméně blízký vztah mají podle odpovědí v tomto šetření lidé k Evropě.

V tomto případě je regionální srovnání mezi českými a moravskými zeměmi velice podstatnou charakteristikou. Ačkoli ve srovnání celé populace si byly odpovědi na jednotlivé položky velice blízké (rozdíl mezi prvním v pořadí – Českou republikou a čtvrtým – regionem tvořily v četnostech odpovědí necelých devět procentních bodů), u Čechů a Moravanů nacházíme již u této nejintenzivnější varianty výraznější rozdíly. Češi mají nejbližší k České republice a není zde viditelný rozdíl mezi vztahem k vesnici či čtvrti a k městu, Moravané uvádějí jako nejbližší vesnici či čtvrť, Česká republika následuje s výraznějším odstupem a intenzita vztahu ke státu je srovnatelná se vztahem k městu a regionu.

² Respondentům byla položena otázka: „Jak blízký vztah máte a) k Vaší čtvrti či vesnici, b) Vašemu městu, c) regionu, ve kterém žijete, d) České republice, e) Evropě. Velmi blízký, blízký, ne moc blízký, vůbec ne blízký.“

B. JAZYK - „ČEŠI MLUVÍ ČESKY“

Převažujícím mateřským jazykem je na území České republiky čeština,³ ostatní jazyky byly ve výzkumu zmiňovány na úrovni statistické chyby. (viz tabulka 3)

Tabulka 3: Mateřský jazyk. (v %)

český	96,8
slovenský	1,4
moravský	0,4
slezské nářečí	0,2
rómský	0,1
polský	0,3
ostatní jazyky	0,7
jiná odpověď	0,2
Celkem	100,0

Ptali jsme se dále, jakými jazyky spolu lidé hovoří doma, dali jsme všem možnost odpovědět až tři různé řeči: „Kterými všemi jazyky hovoříte doma s Vašimi blízkými?“ Odpovědi jsou uvedeny v tabulce 4, je třeba si však uvědomit, že součet neudává 100%, protože část respondentů uváděla dvě i tři možnosti.

Tabulka 4: Řeči, kterými respondenti doma hovoří se svými blízkými. (v %)

Česky	99,9
Německy	3,7
Anglicky	3,6
Slovensky	3,3
Moravsky	0,8
Rusky	0,8
Polsky	0,4
Slezsky	0,3
Romsky	0,3
Francouzsky	0,2
Italsky	0,1
nářečím	0,4
Ostatní jazyky	1,3
Jiná odpověď	0,2

Kromě češtiny, kterou v domácnosti ke komunikaci používá téměř každá rodina, bývá nejčastěji za společný jazyk používána němčina, angličtina a slovenština. Tady je třeba podotknout, že z těchto menšinových jazyků byla na prvním místě zmiňována nejčastěji Slovenština. Pouze 5 ze všech 1 168 dotázaných, tedy 0,4 % respondentů nevedlo, že by doma hovořili česky nebo některým nářečím češtiny.

³ Otázka: „Jaký je Váš mateřský jazyk, tzn. jazyk, kterým se ve Vaší rodině nejčastěji hovořilo, když jste byl dítě?“

C. VLAST – „VLASTÍ ČECHŮ JE ČESKÁ REPUBLIKA“

Jak intenzivní je pocit vlastenectví v české společnosti? Nejprve jsme se tázali, co pro lidi znamená pojem vlast: „Uvedte prosím, který z výroků nejlépe vyjadřuje Váš názor.“ Varianty, které měli respondenti na výběr, jsou společně s četnostmi odpovědí uvedeny v tabulce 5.

Tabulka 5: Názor na vlast. (v %)

	všichni	Češi	Moravané
Vlast je hodnota, pro kterou je třeba v případě nutnosti i něco obětovat.	57,1	62,5	48,7
Vlast je pro mě důležitá, ale myslím, že oběti nejsou nutné.	37,4	33,4	43,7
Vlast pro mě nepředstavuje hodnotu.	5,5	4,1	7,6
Celkem	100,0	100,0	100,0

Kromě v tabulce již uvedeného třídění na odpovědi respondentů žijících v Čechách a na Moravě byl významným třídícím znakem, který výrazně rozlišoval odpovědi respondentů také věk. Statisticky významnými se zde ukázaly dvě skupiny, a to mladí lidé ve věku 15 – 19 let, kteří podstatně méně často uváděli variantu první obsahující nutnost obětí pro vlast, naopak mnohem častěji uváděli variantu, že vlast je pro ně důležitá, ale oběti nejsou nutné. Naopak nejstarší respondenti ve věku 60 let a více mnohem častěji hovořili o nutnosti obětí. Variantu, že pro vlast je třeba něco obětovat, uváděli také častěji muži než ženy, kteří podléhají branné povinnosti, i když tento rozdíl byl velice malý.

Jak by se lidé zachovali, pokud by byla Česká republika napadena, zjišťovala následující otázka.⁴ Ochota bránit naši zemi byla nadpoloviční, přesné odpovědi přináší tabulka 6.

Tabulka 6: Ochota bránit vlast. (v %)

rozhodně ano	19,7
spíše ano	31,6
rozhodně ne	17,3
spíše ne	10,4
snažil by se včas emigrovat	5,2
NEVÍ	15,8
Celkem	100,0

Výrazně větší ochotu bránit vlast zbraní vyjadřovali muži, kteří by tak „rozhodně“ nebo „spíše“ učinili ve dvou třetinách případů.

Intenzitu vztahu k zemi ukazuje také vztah lidí k významným událostem, které se s jeho konstitucí pojily. Zjišťovali jsme míru podpory ke vzniku Československa v roce 1918, ke vzniku federace v roce 1968 a k rozdělení federace a vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Pokládali jsme proto otázku: „Řekněte prosím, jak hodnotíte následující události. Byl to správný krok, byl to chybný krok.“ (viz tabulka 7)

⁴ Otázka: „Pokud by byla Česká republika napadena, byl byste ochoten ji bránit se zbraní v ruce? Rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne, snažil byste se včas emigrovat.“

Tabulka 7: Postoj ke státotvorným událostem. (v %)

	správný krok	chybný krok
vznik Československa v roce 1918	89,4	4,1
vznik československé federace v roce 1968	43,1	26,1
rozdělení federace a vznik samostatné České republiky v roce 1993	34,9	53,2

Poznámka: Součet procent v řádku. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „NEVÍ“.

Nejbližší takto významnou událostí bude bezpochyby vstup České republiky do Evropské unie. V této souvislosti se totiž často hovoří o možné ztrátě identity českého národa. Jak se na tuto otázku dívali Češi na konci roku 2001, přináší tabulka 8.

Tabulka 8: Obavy o ztrátu identity v souvislosti se vstupem naší země do Evropské unie. (v %)

český národ ztratí svou identitu	13,9
český národ ztratí část své identity	35,2
český národ svou identitu ani neztratí, ani neposílí	29,6
identita českého národa se v rámci EU částečně posílí	8,5
identita českého národa se v rámci Evropské unie výrazně posílí	3,3
NEVÍ	9,5
Celkem	100,0

Jediné, co můžeme s jistotou konstatovat je, že názory jsou rovnoměrně rozloženy podle pohlaví, věku a vzdělání, stejně jako podle toho, zda respondent žije v Čechách nebo na Moravě.

D. NÁRODNÍ HRDOST – „PŘINÁLEŽITOST K ČESKÉMU NÁRODU“

Hrdost je pocit, který se pouze velmi složitě popisuje. Buď hrdost cítíme, nebo necítíme, jsou chvíle, kdy je tento pocit méně či více intenzivní. Můžeme být hrdí na některé oblasti společenského života, stejně jako celkově na přináležitost k českému národu. Nakolik jsou lidé hrdí na to, že jsou občany České republiky, uvádí tabulka 9.

Tabulka 9: „Nyní se prosím zamyslete nad Vaším vztahem k České republice. Do jaké míry jste nebo nejste hrdý na to, že jste občanem České republiky?“

Velmi hrdý	18,5
spíše hrdý	35,7
nejste ani hrdý, ani se nestydíte	36,6
spíše se stydíte	3,5
rozhodně se stydíte.“	0,3
NEVÍ	5,3
Celkem	100,0

Za svou příslušnost k českému národu se lidé příliš nestydí, jedna velká část veřejnosti se cítí být hrdá (54,2 %), více než třetina není ani hrdá, ani se nestydí. Pouze malá část dotázaných uvedla, že se stydí, případně neuměla na tuto otázku odpovědět.

Jak jsou na tom podle názoru lidí ostatní, uvádí tabulka 10. V ní jsou uvedeny odpovědi na otázku: „Zamyslete se nyní prosím nad ostatními lidmi žijícími v ČR. Myslíte si, že pociťují hrdost na to, že jsou občany České republiky?“

Tabulka 10: Hrdost ostatních. (v %)

rozhodně ano	2,1
spíše ano	42,5
spíše ne	25,4
rozhodně ne	1,1
NEVÍ	28,8
Celkem	100,0

Zde platilo jednoznačně, že lidé, kteří jsou sami na svou příslušnost k českému národu hrdí, uváděli také, že jsou podle jejich názoru na tuto skutečnost hrdí i ostatní; ti, kteří o sobě uváděli, že nejsou ani hrdí, ani se nestydí, uváděli výrazně častěji, že ani ostatní hrdí nejsou.

Důvody hrdosti⁵ jsou nejčastěji skutečnost, že Česká republika je naše vlast, domov, místo, kde jsme se narodili, jsme také hrdí na svou historii, s bohatou kulturou, kulturními památkami. V neposlední řadě jsme hrdí na sportovní úspěchy našich sportovců. Naposledy jsme pociťovali hrdost⁶ při sportovních úspěších, při sametové revoluci, při našem angažování se v zahraničí, naposledy jsme se styděli⁷ při jednání našich politiků v zahraničí, při hádkách na domácí politické scéně a při politických skandálech, kvůli chování Čechů v zahraničí. Nezanedbatelná část z nás nikdy stud (11,0 %) ani hrdost (3,9 %) za svou příslušnost k českému národu nepocítila.

Na co tedy jmenovitě jsme a nejsme hrdí?⁸ (viz tabulka 11)

Tabulka 11: Hrdost na oblasti. (v %)

	velmi + poměrně hrdí	ani tak, ani tak	spíše + velmi se stydí
a) dodržování zákonů	5,6	38,0	51,3
b) působení vojenských speciálních vojenských jednotek v zahraničí	61,3	22,3	2,9
c) české dějiny	77,7	17,3	2,0
d) politika po roce 1989	22,5	41,5	30,1
e) výtvarné umění	68,9	12,2	1,2
f) lidská práva	28,0	45,3	17,0
g) literatura	76,2	11,8	0,7
h) sport	90,4	5,5	0,4
i) transformace společnosti po roce 1989	20,1	37,6	31,6
j) věda	69,9	15,4	1,5
k) demokratické zřízení	34,1	41,3	16,1
l) hudba	78,2	11,9	1,2

Poznámka: Součet procent v řádku. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „NEVÍ“.

⁵ Otázka: „Z jakých důvodů jste nebo nejste hrdý na to, že jste občanem České republiky?“

⁶ Otázka: „Při jaké příležitosti jste naposledy cítil hrdost na to, že jste občanem České republiky?“

⁷ Otázka: „Při jaké příležitosti jste se naposledy styděl za příslušnost k České republice?“

⁸ Otázka: „Jak jste hrdý nebo se stydíte za Čechy v následujících oblastech?“

Jsou oblasti, které jsou vnímány zcela bezkonfliktně, a to zejména umění a věda, ale také české dějiny a působení speciálních vojenských jednotek v zahraničí. Vysloveně hrdí jsme na sport. Nejvíce se stydíme pokud jde o dodržování zákonů, transformaci společnosti po roce 1989 a politiku po roce 1989 vůbec.

E. HRDINOVÉ, VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI A UDÁLOSTI ČESKÝCH DĚJIN

Největší českou osobností byl Tomáš Garrigue Masaryk, který byl spontánně uváděn více než třetinou respondentů.⁹ Následovali Karel IV., Jan Ámos Komenský, Václav Havel a Jan Hus. Pokud měli lidé uvést další tři osobnosti,¹⁰ přicházela dále na řadu Marie Terezie, Edvard Beneš, husité, Václav II. a Vladimír Remek. Kdo jsou českými národními hrdiny? V pořadí: Jan Hus, Jan Palach, Jan Žižka, účastníci a oběti boje proti komunismu (v tom nejvýznamněji Milada Horáková) a Ludvík Svoboda.

Hodnocení jednotlivých historických období českých dějin obsahuje tabulka 12.

Tabulka 12: „Které historické období považujete za vrcholnou dobu českých dějin – označte jednu možnost?“ (v %)

velkomoravská říše	3,5
doba přemyslovská	3,9
doba Karla IV.	36,9
husitství	8,7
doba Jiřího z Poděbrad	2,9
doba Rudolfa II.	1,5
doba pobělohorská – baroko	0,3
národní obrození	8,5
doba vlády Františka Josefa I.	1,5
období První republiky	16,3
žádné	3,6
jiné	3,0
NEVÍ	9,4
Celkem	100,0

Viditelně vede doba Karla IV., následována obdobím První republiky a na třetím místě společně husitství a národní obrození.

V období od konce první světové války uváděli respondenti nejvýznamnější události pro český národ.¹¹ Nejvýznamnější událostí pro český národ byla bezesporu „sametová revoluce“ v roce 1989 spojená s pádem komunistického zřízení, s malým odstupem následovaly události kolem roku 1968. Dalšími velice významnými událostmi byl konec druhé světové války, vznik Československa v roce 1918, nástup komunismu – únorový převrat v roce 1948 stejně jako rozpad československé federace a vznik dvou samostatných států, České republiky a Slovenska. Jako významné hodnotili respondenti často také Mnichov 1938 a období okupace stejně jako druhou světovou válku.

⁹ Otázka: „Kdo podle Vás byl nebo je největší českou osobností – ať už v minulosti nebo v současnosti?“

¹⁰ Otázka: „Které tři další osobnosti byste uvedli?“

¹¹ Otázka: „Které tři události od konce 1. světové války považujete pro český národ za nejvýznamnější?“